

ХАБЕРИ СЕЋИЈАШКИ О ВЛАШКОМ НАСЛЕЂУ У ЦЕРНИЦИ У ГАЦКУ

DOI 10.7251/FIZN1701373P

Средином 2016. године, на електронском порталу „*Stanak*” објављен је нови број часописа: „*Godišnjak, Centra za balkanološka ispitivanja, knj. 44, Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2015*”. У наведеном часопису посебну пажњу привукао нам је рад Е. Куртовића, гдје аутор, из перспективе кабинета, оцјењује теренска истраживања Р. Пекића у Церници у Гацку. У истом раду, Е. Куртовићев је изрекао негативне квалификације и на рачун архивских истраживања М. Вега и Б. Храбака.¹

Недавно је на поменутом електронском порталу „*Stanak*”, објављен негативан приказ књиге, штампане прије четири године: „*Фирентинци на Балкану 1300–1600*”, чији је аутор Р. Пекића. Интересантно да писац критике није потписао право име и презиме, већ псеудоисторичара Рада Јованића.²

¹ Е. Kurtović, *Vlasi Drobniac i stećci (Crtice o Nikoli Raškoviću i njegovim naslednicima)*, *Godišnjak СБИ АНУ БиН*, knj. 44, Sarajevo 2015, 303–316. Што се тиче наведеног електронског портала, за себе истичу да су: „*Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije – Stanak, ustanovljeno krajem 2010. godine, pri Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu*”. Пројектом руководи доцент Е. Филиповић уз помоћ и подршку професора Одсјека: Д. Ловреновића, П. Ћошковића и Е. Куртовића.

² У критици „*Фирентинци на Балкану 1300-1600, ili kako ne treba pisati znanstveno djelo*“, аутор се чуди, како се научна јавност, није изјаснила о наведеном дјелу. Напротив, до сада су написана три позитивна приказа на књигу, о којој су се на најљепши начин изјаснили разни научници, на одржаним промоцијама од Београда до Требиња. Поред тога, књига *Фирентинци на Балкану 1300-1600* номинована је за научно остварење године из области историје. Псеудоисторичар, замјера тобоже погрешан наслов, што је у реферату о подобности теме образложио ментор Б. Храбак, затим је тема одобрена од Вијећа Факултета и Сената Универзитета. Замјерено је и на недовољно кориштеној литератури о историји Фиренце, структури рада, бирократском језику, словним грешкама и друго. Што се тиче литературе, Р. Пекић није од ментора научен да „рециклира“ туђе научне резултате и пише „компилације“ на бази литературе и објављених извора, већ ради на архивској грађи и доноси непознате садржаје. Сходно томе, књига „*Фирентинци на Балкану 1300-1600*“ није намијењена за „лаике“ и „жене да читају док хеклају“, већ за ужу струку. Критичар не зна да је из неких разлога Р. Пекић, о Фирентинцима изоставио преко 300 сакупљених архивских докумената, и један дио објављених извора о политичкој историји Фиренце. Међутим, тиме није умањио значај свога дјела. О историји Фиренце написано је на десетине књига, на коју се Р. Пекић само осврнуо, онолико

Шта рећи осим позвати се на стару народну: „какав човјек, таква и бесједа“.

Евидентно је да су на наведеном порталу кренули оркестрирани напади на Р. Пекића. Изречене флоскуле попут „*kako ne treba pisati znanstveno djelo*“, личе на формулације неких „ауторитета“ из ранијег периода, који су таквим изјавама, људима лијепили „етикете“ ради њихове сатанизације у јавности. Напротив, критике упућене на ручун Р. Пекића које објављује „*Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije – Stanak*“, потврда су и показатељ Р. Пекићу да се налази на правом научном путу.

Неопходно је да најприје видимо чиме се бави Е. Куртовић, који ничим изазван, безпотребно и непримјерено оцјењује истраживања Р. Пекића. Многима је непознато, изузев медијевистима, да Е. Куртовић и у другим својим радовима изриче негативне оцјене на рачун истраживања других колега и доказаних историчара, с том разликом што му на критике нико не одговара. Међутим, од сада ће на сваки иоле негативни помен Р. Пекића бити одговорено, без разлике, колико год то некоме било бесмислено.

Есад Куртовић је неоспорно постао препознатљив по критикама, које је започео да пише у вријеме док је још био асистент. На његовом удару је, међу првима, био професор Филозофског факултета у Београду С. Мишић.³ Није му био довољан један негативан приказ докторске дисертације професора Мишића, те је у два наврата, из себи знаних разлога, на веома груб и изузетно непристојан начин оцијенио наведени рад, притом омаловажавајући не само С. Мишића већ и Катедру Филозофског факултета

колико је било потребно, како је и истакао у наслову поглавља, јер то није тема рада, већ Фирентинци на Балкану. Наведено поглавље представља и Увод у задату тему, што критичару није јасно. Када је у питању структура књиге, Р. Пекићу је као узор послужило знаменито дјело М. Спремића, *Дубровник и Арагонци (1442-1495)*, што може да се упореди, с тим што је постојећа архивска грађа наметнула пето поглавље. Поред Б. Храбака, који је одмах прихватио рад и њиме би задовољан, у електронском писму Р. Пекићу, један од највећих познавалаца ове проблематике, академик Т. Раукар између осталог је написао: „*Čestitam na veoma vrijednoj knjizi "Frentinci na Balkanu 1300-1600", jer će ona postati nezaobilazno uporište svima onima koji u budućnosti budu proučavali jadranske komunikacije, ...*“. Један други академик, у приказу наведене књиге Р. Пекића, написао је: „*Autor ove interesantne studije kao da nije dovoljno svjestan koliko je dobro napisao...*“ За разлику од наведених доказаних историчара, за псеудоисторичара нема ништа добро у дјелу у коме је публикувано преко 2.000 архивских докумената, већ је то примјер „како не треба да се пише“. На неколико написаних страница, псеудоисторичар прави словне грешке, које спочитава аутору за рад од 526 страница. Колико је све то провидно јасно је и обичном читаоцу. О наведеном детаљније другом приликом.

³ Мр. Е. Kurtović, *Siniša Mišić, Humska zemlja u srednjem veku*, DBR International Publishing Filozofski fakultet, Biblioteka Znamen, Knjiga 10, Beograd 1996, str. 384 (manji format), ćir., Hercegovina 13–14, Mostar 2001, 309–312.

у Београду, као и знамените исторчаре, чланове комисије пред којима је брањена наведена докторска дисертација.⁴ Куртовићу ни то што је написао није било довољно, већ у истом маниру наставља и годинама се бави С. Мишићем. Између осталог у најновијој књизи констатује: „*Siniša Mišić je na ovom mjestu davao smišene postavke.*”⁵ Шта казати за овакву терминологију?

Поред С. Мишић, у радовима се осврће и негативно оцјењује разне историчаре, између осталих и рано преминулог Б. Милутиновића, Р. Ђук, Ђ. Тошића и друге. Овом приликом, нећемо наводити многе негативне оцјене изречене од Е. Куртовића на рачун колега и истакнутих професора, већ ћемо, умјесто тога, на примјеру само једног његовог рада, упознати читалачку публику чиме се бави и о каквом се стручњаку и особи ради.

У једном од последњих радова, посвећеном првим поменима Вишеграда и Кукња, вјероватно да ни сам Е. Куртовић није у потпуности свјестан кога све није негативно критиковао. У поменутом раду, Е. Куртовић између осталог наводи како је академик А. Лома погрешно писао о првом помену Вишеграда. Такође, у истом раду, заборавља да пише латиницом и у напомени ћириличким писмом негативно оцјењује истраживање Х. Шабановића и констатује: „*Сасвим је произвољно тврђење Хазима Шабановић...*”⁶ На овом мјесту да је неко други у питању, Куртовић би једва дочекао да напише како је аутор елементарно неписмен јер мијеша латиницу и ћирилицу, што он сам чини. Међутим, не можемо бити малициозни као он и не констатовати да се ради о уобичајеној грешци.

Сасвим непотребно покушава да исмијава колеге, А. Смиљанића и П. Драгичевића.⁷ За разлику од њега, А. Смиљанић у својој књизи захваљује му на послатим „необјављеним документима”, хвали његову дисертацију и истиче како је Куртовић „у неколико последњих година објавио још двије књиге крцате необјављеном грађом, са мноштвом нових података”.⁸ Нека нам опрости драги колега А. Смиљанић али његове констатације су нетачне, јер су много тога у фрагментима други већ објавили, што Куртовић не наводи. Довољно је погледати само књиге „*Српске породице војводства*

⁴ Е. Kurtović, *Paralelna historiografija (O nekim devijacijama u historiografiji: Povodom knjige: Siniša Mišić, Humska zemlja u srednjem veku*, Beograd: DBR International Publishing – Filozofski fakultet, Biblioteka Znamen, Knjiga 10, 1996), Prilozi Instituta za istoriju 35, Sarajevo, 2006, 171–199.

⁵ Е. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 2014, 384, nap.1408.

⁶ Е. Kurtović, *Prvi spomeni Višegrada i Kuknja u srednjem vijeku*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija), knj. 4, Sarajevo 2016, 100, nap. 8.

⁷ Е. Kurtović, *Prvi spomeni Višegrada i Kuknja u srednjem vijeku*, 108, 112.

⁸ А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни*, Бања Лука, 2015, 14.

Светог Саве” и „Оснивачи Херцеговине” аутора Н. Студа Мандића, који није био историчар, а не и друге, и видјети бројне сигнатуре и документе, које се касније јављају у Куртовићевим радовима.⁹ Наравно, да раније истарживаче Е. Куртовић нигдје није цитирао. Дакле, нема помена о наведеном Н. Мандићу и другима. Уколико буде потребе и овом питању детаљније ћемо посветити пажњу другом приликом.

Вратимо се Куртовићеву разматрању о првом помену Вишеграда, гдје се осврнуо и на истраживања своје професорице Д. Ковачевић - Којић. Поред осталог, Куртовић констатује да је Д. Ковачевић - Којић, у знаменитом дјелу „Градска насеља средњовјековне босанске државе”, позивајући се на архивску сигнатуру: „Ref. 34. fol 14, (12. III 1407)”, о Вишеграду написала следеће: „*Iako je poznato još od 1407. godine, podgrađe Višegrada počinje češće da se javlja tek od 1427. godine*”. Куртовић веома детаљно, упућује да архивска књига „*Reformationes*” бр. 34 обухвата период 1412-1415. године и да ту нема помена Вишеграда, као ни у књизи бр. 33 која обухвата период 1407-1411. године. Затим наводи да је у књизи бр. 33, фолија бр. 14 пронашао да се помиње Подвисоко и констатује: „*Iz navedenog zaključujemo da je podgrađe Visokog (Sub Vissoch) greškom lansirano kao informacija o podgrađu Višegrada i da se Višegrad zapravo uopće ne spominje 1407. godine.*”¹⁰

Потом Куртовић истиче грешке Д. Којић-Ковачевић и у њеном другом дјелу, „Трговина у средњовјековној Босни”. Тако у напомени бр. 31, Куртовић наводи како је Д. Ковачевић у дјелу „Градска насеља средњовјековне босанске државе” написала да се становништво Вишеграда од 1427. године задужује у Дубровнику. Након тога, Куртовић истиче: „*Ranije je D. Kovačević nudila informaciju koja bi, prema datoj signaturi (Debita Notariae, XIV, folija 51 verso), bila iz 1426. godine, ali tamo se ne spominje ni Višegrad ni navedeni Radivoj Mikojević. Prema osnovnom tekstu gdje se spominje 1427. jasno je da je ovo pogrešan navod, Desanka Kovačević, Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, Sarajevo 1961, 127 i prateća napomena 108*”.¹¹

Након наведеног, шта могу друге колеге да очекују од Е. Куртовића који, тобоже (не)свјесно, исказује (не)поштовање према славним научницима и својим предавачима. Неминовно се намеће питање – шта оваквим приступом Куртовић хоће да постигне. Није јасно да ли је ту ријеч о неспособности или можда о нечем другом. На врло перфидан начин, Е. Куртовић хоће да покаже како су истраживања академика, Д. Ковачевић - Којић нетачна и не поуздана, јер да није тако, овоме питању не би давао толики простор и значај. Слично

⁹ Н. Мандић, *Српске породице војводства Светог Саве*, Београд 2000; Н. Мандић, *Оснивачи Херцеговине*, Гачко 2007.

¹⁰ Е. Куртовић, *Први спомени Вишеграда и Кулња у средњем вијеку*, 104.

¹¹ Е. Куртовић, *Први спомени Вишеграда и Кулња у средњем вијеку*, 104, нап. 31.

пише и о Б. Храбаку, и за његов један рад констатује да је неупотребљив. Међутим, Е. Куртовић требао би да зна, истакнути научник не постаје се критикујући и омаловажавајући друге, већ сопственим научним доприносом, какав су историјској науци подарили узорни предавачи и истраживачи Б. Храбака и Д. Ковачевић - Којић.

Уколико поменути Куртовићев рад посматрамо са позиције рецензента, види се да је написан на бази критике а категорисан је као изворни научни рад, што је у потпуности неприхватљиво. Да је то тако потврђује чињеница, да све што је Куртовић написао у овом раду о Вишеграду нема ништа ново. Рад се своди на полемисање ко је шта рекао, односно написао о првом помену Вишеграда, а закључна разматрања односе се на то ко је и гдје погријешило, те стога не треба много промишљати о томе којој категорији рад припада. Озбиљан истраживач указао би на најпотпунију библиографију и, евентуално, навео нове радове, уколико нису наведени, уз констатацију гдје се поткрала грешка. Дакле, на основу претходно наведеног произилази да би читав Куртовићев рад могао да стане у једну, или евентуално двије, реченице и једну фусноту, што је пракса озбиљних истраживача. Умјесто тога, Е. Куртовић примјењује неки свој методолошки приступ непознат у историјској науци, који се своди на „рекла, казала“ и оговарања других, што није пракса академске заједнице, већ народним језиком речено, карактеристичан је за „сећијаше и махалуше“.

Грешке на које указује Куртовић пуна је историографија што ненамјерних што намјерних, а то добро знају озбиљни истраживачи и не придају им значаја. За разлику од њих Е. Куртовић управо то тражи и на темељу *lapsus calami*, напише најмање половину или комплетан рад, уз неизбежно омаловажавање других. Уколико је Е. Куртовић заинтересован, можемо га упутити на десетине таквих пропуста, између осталих и на сопствене, па да пише до миле воље и да на тај начин увећа библиографију.

Куртовић би требало да зна да су велики научници попут Б. Храбака, на подстицај „исписника Вука Винавера“ у неким случајевима намјерно писали погрешне архивске сигнатуре, јер су их „разноразни синтетичари и компилатори“ поткрадали и на тај начин се откривали. Најчешћа пракса „старе гарде“, како је Б. Храбак волио да каже, била је фрагментарно навођење важнијих података из архивске грађе у напоменама, што по узору на њих и сами радимо. Међутим, Куртовић ради знатно перфидније, најприје прикупи туђе сигнатуре.¹² Након прикупљања туђих сигнатура, приступа

¹² У немогућности да преузме сигнатуре из једног рада Б. Храбака, разочарани Е. Куртовић изразио је сумњу у тачност писања и рад прогласио неупотребљивим. Између осталог констатовао је „*Bez pratećeg stručnog aparata, s pratećim sumnjivim izgledom obzirom na izraz arhivske građe, pokušaj sistematiziranja na primjeru Perutinića potpuno je nejasan i neupotrebljiv u Hrabak B., Razgranavanje*

документима, преписује комплетан садржај од почетка до краја и доноси у напоменама, тако „да се власи не досјете“ да о томе прије њега нико раније није писао. Овакав метод рада карактеристичан је за приређивање извора и прилога у књигама, па је јасно којој категорији припадају Куртовићеви радови. Међутим, методом преписивања безначајних података из формулара и њиховим навођењем, Куртовић добија на квантитету рада. У другим варијантама, нека његова тзв. истраживања не би задовољила основне критеријуме да буду објављена.

Уколико на бази преписане туђе сигнатуре не пронађе документ на наведеној страни архивске књиге, Е. Куртовић „лупа у сва звона“ и обавјештава научну јавност о грешкама извјесног аутора, и изриче оцјене и квалификације, чија тежина конотација зависи вјероватно од временских прилика.

Након кратког осврта на начин на који Куртовић пише радове, поставља се питање да ли је потребно написати читави рад да би се указало на извјесне пермутације архивских сигнатура настале током писања. Какав је научни допринос оваквог рада? Куртовић би требало да зна изреку – да су једине књиге без грешке оне које нису написане.

Након свега предоченог, питање је и да ли има смисла одговарати Е. Куртовићу који се суочава са ужасним проблемом да се бави другима.

Међутим, и поред одвраћања од многих колега, савјесни да овај рад нема никакав научни допринос, и да се спуштамо на ниво Е. Куртовића, бавећи се њиме, из више разлога одлучили смо да дамо одговоре на изречене оцјене. Прије свега, погазили би сопствена морална начела уколико не одговоримо на напад, ничим изазван. Не треба занемарити чињеницу да двојица знаменитих истраживача, М. Вега и Б. Храбак нису више међу живима, те стога не могу одговорити Е. Куртовићу. Поред тога, уколико не одговоримо, многи ће неупућени помислити, међу њима и неке тзв. „колеге“, и са задовољством истаћи, како исти нема шта да каже на изречене констатације. Због свега тога, најбоље је да читаоци сами увиде од каквог су значаја наведене грешке за историјску науку, да ли је овде ријеч о материјалним грешкама М. Вега и Б. Храбака а потом и Р. Пекића, који је наведене цитирао. Такође, о каквој се дневно политичкој острашћености ради у поменутом истраживању Р. Пекића? Дакле, неопходно је и да читаоци упореде текстове и сами стекну увид у тачност и вјеродостојност свега изнесеног. Због тога пођимо редом од настанка рада па до изречених оцјена и са једне и са дуге стране.

katuna i stvaranje grupe katuna, odnosno plemena u nekadašnjoj Hercegovini (XIII.-XV. vek). Predmet i metod izučavanja patrijarhalnih zajednica u Jugoslaviji. Titograd 1981, 181-201, 185-186“. Види у: Е. Kurtović, „Slavni ljudi svoje vrste“ - Stankovići vremena vojvode Sandalja Hranica Kosače, *Med srednjo Evropo in Sredozemljem*, Vojetov zbornik, Ljubljana 2006, 395-396, напомена br. 4.

Почетком 2014. године мјештани Цернице у општини Гацко уређивали су сеоско православно гробље, на локалитету Маков Вал и том приликом су откопали цркву, која се помиње у предању. Непосредно пред вратима цркве откопали су и стећак са исклесаним натписом, који гласи: Овдје лежи кнез Никола Рашковић Дробњак. Након откопавања цркве и стећка, Р. Пекић је излазио на локалитет а потом је позван, заједно са Божидаром Стајчићем, новинаром Радио телевизије Републике Српске „ИТЦ” Требиње, припремио краћи прилог, емитован у јутарњем програму „РТРС” почетком 2014. године, о чему постоји и видео запис. Исти прилог поново је емитован на „РТРС” у једној емисији вјерског карактера. Потом је Р. Пекић, заједно са археологом Чедомиром Поповићем и архитектом Милошем Бошњаком детаљно истраживао локалитет, гдје су извршили мјерења, како цркве тако и стећка. Убрзо затим, на основу теренског истраживања, и у том моменту познатих извора и литературе, без додатних трагања Р. Пекић је написао рад „*Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*“ и предао марта 2014. године, који је убрзо публикован. У раду је поред цркве посебно истакао надгробни натпис кнеза Николе Рашковића Дробњака и постојање надгробног епитафа у селу Пошћењу код Шавника, гдје су, такође, били смјештени Дробњаци, у којем се помиње особа истог презимена, Мирослав Рашковић. Истовремено је упутио да наследнике кнеза Николе у архивској грађи треба тражити међу Николићима. Потом је, Р. Пекић позивајући се на архивску документацију и ранија истраживања М. Вега, Б. Храбака и М. Маловић-Ђукић, навео Цвјетка, Пава, Ђура и Влатка Николића Дробњаке из Гацка, који су регистровани у документима током XV вијека. У раду је приказао копију документа из Дубровачког архива, у којем је евидентиран Паво Николић Дробњак из Гацка. Исти докуменат другачије је интерпретирао И. Воје, и због тога наведеног историчара Р. Пекић није цитирао. Поред цитирања поменутих истраживача који су одавно констатовали постојање насеља Дробњак у Гацку, Р. Пекић је предочио још један документ у којем се помиње Ђуро Николић Дробњак из Гацка, из мјеста званог Самобор. Затим је навео да је из мјеста Дробњак био и Влатко Николић и цитирао само М. Вега, не наводећи и друга сазнања о њему, која је одавно објави Б. Храбак.

Важно је истаћи, што је и публиковано, да је циљ поменутог рада Р. Пекића био да се научна јавност упозна са стањем на локалитету, откопаном црквом и непознатим натписом на стећку. Аутор није улагао већега напора, већ је оставио да се неком другом приликом посвети овом питању, што је касније и учинио, пријавом на један научни скуп са темом: „Кнезови Цернице у XV вијеку у изворима и савременој историографији.”

У складу са методолошком праксом, Р. Пекић је без коначног суда покренуо нека питања, попут датирања, како стећка тако и цркве, за коју постоји предање да ју је градила Јелена Лазаревић, супруга Сандаља Хранића. Поред тога, оставио је и отвореним питање, од када су и на коме тачно мјесту у Гацку живјели Дробњаци, јер је јасно да су били у Самобору, како је раније истакнуто. На овако постављена и остављена отворена питања утицали су постојећа сазнања на основу необјављених докумената, затим помени Дробњака у Самобору и у Церници. Сходно томе, Р. Пекић поставио је и питање које се мјесто у Гацку, или више њих, у средњем вијеку звало Дробњак, уз закључну констатацију на неопходно детаљније прегледање дубровачких извора.¹³

Поред тога, и у усменој традицији се сачувало да су Дробњаци живјели у Самобору и да њихови потомци и данас живе у Гацку. Од Дробњака је био и знаменити П. Слијепчевић који је записао: „По народном предању данашњи становници Самобора дошли су из Пошћења под Дурмитором у прва времена турске владе, и данас су тамо под четири презимена: Старовићи, Давидовићи, Поповићи и Слијепчевићи.”¹⁴

Припремајући други рад, читајући документа Дубровачког архива, у једном од њих пронашли смо Николу Рашковића Дробњака, евидентираног 1453. године, који би могао бити исти онај који се помиње на натпису стећка у Церници.¹⁵ Настојећи да што прецизније одговоримо на постављена питања, наставили смо трагање и о наведеном документу разговарали са старијим становницима Цернице и околине, провјеравајући постоји ли у данашње вријеме локалитет Дробњак у Гацку. О томе смо често расправљали и са другим колегама којима је добро познато ово подручје. О реаговању и чуђењу мјештана, због трагања за мјестом Дробњак у Гацку, као и садржајем документа, упознали смо научну јавност 19. маја 2016. године у излагању „Церница у доба Косача” на научном скупу одржаном на *Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru*, поводом 550 година од смрти Стефана Вукчића –

¹³ Р. Пекић, *Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*, Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, XLV-1, (2014), 371–384.

¹⁴ П. Слијепчевић, *Старо гробље по Гацку*, Гласник Земаљског музеја, XL, св. 2, Сарајево 1928, 60.

¹⁵ DAD, Div. Not. XXXVII, f. 75^v -78 (7.VI 1453).

Косаче. Све ово могу да потврде бројни присутни научници и студенти који су слушали излагање. О томе постоји и видео запис.

Након тога, 9. јуна исте године, на порталу „*Stanak*” први пут имали смо прилику да прегледамо и прочитамо наведени рад Е. Куртовића и у њему изречене критике. Пођимо најприје од наслова рада: „*Vlasi Drobnjaci i stećci (Crtice o Nikoli Raškoviću i njegovim naslednicima)*”. Из наведеног наслова читалац стиче утисак да је предмет Куртовићевог рада племе Дробњаци и њихови стећи, као и одређене вијести о Николи Рашковићу и његовим наследницима. Напротив, тек након прочитаног цјелокупног текста видимо да је предмет рада само један стећак а не више њих, како је истакнуто у наслову рада, што значи да наслов није у складу са садржајем и да је потпуно промашен.

На почетку рада уочавамо да Е. Куртовић „прича причу” у којој показује елементарно непознавање о ономе што пише, те између осталог наводи и сљедеће: „*Novopronađeni natpis na stećku kod crkve pod Makovim Velom kod naselja Cernica u općini Gacko u Hercegovini svojim sadržajem izuzetno je važan za historiju šireg područja, a naročito zbog problemskog osnova u struci još uvijek nedovoljno precizirane veze Vlaha i stećaka*”.¹⁶

Куртовић би требало да зна да се локалитет о коме пише зове Маков Вал а не Маков Вел. Такође није тачно да се локалитет налази код Цернице већ у Церници, гдје се налази православно гробље, активно и у данашње доба.

За Куртовића су недовољно прецизиране везе влаха и стећака, међутим, за озбиљне истраживаче који се баве овом проблематиком то је одавно позната ствар. Некрополе стећака на подручју данашње источне Херцеговине, па тако и Гацка, већином се односе на влашко становништво, што је између осталих одавно истакла и знаменита историчарка умјетности *Marian Barbara Wenzel* и други.¹⁷

Опште је познато да су под стећцима у знаменитој Радимљи сахрањени власи Милорадовић, на Влаховићима код Љубиња власи Влаховићи, у некрополама у Билећи и околини власи Предојевићи, власи Бунчићи, власи Богдашићи, власи Малешевци, власи Бањани и њихова разграната братства. У околини Шавника власи Дробњаци. За сва ова братства потврђено је да су исповиједали православље.¹⁸

¹⁶ Е. Kurtović, *Vlasi Drobnjaci i stećci*, 303.

¹⁷ М. Wenzel, *Ukrasni motivi na stećcima*, Sarajevo 1965, 15; М. Wenzel, *Bosanski stil na stećcima i metalu*, Sarajevo 1999, 18.

¹⁸ М. Vego, *Kulturni karakter nekropole Radimlja, Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura*, Zenica 1973, 245–265; Ђ. Тошић, *Прилог идентификовању и датовању влашких стећака у источној Херцеговини*, Историјски записи 1–3

Због неупућених у ову проблематику, истичемо да је о влашким племенима и стећцима на подручју Љубиња писао истакнути Ш. Бешлагих који је констатовао следеће: „*Čitav ljubinjски kraj u srednjem vijeku naseljavala su vlaška plemena [...] Vlahovići, Pocrnje, Radosalići, Burmazi, Bančići, Goduni, Boljuni i Hrabreni-Miloradovići [...]*Na više nekropola ustanovio sam postojanje temelja nekadašnje crkvene zgrade. Takav je slučaj kod nekropole u Grablju, zatim kod nekropole br. 2 u Vlahovićima, a, onda kod nekropole Grebuša u Uboskom, kao i u blizini nekropole u Premilovom Polju. Njihove apside i oltari su na istočnoj strani, kao i kod starijih crkava čije sam temelje našao, jer su to odreda pravoslavne crkve. Takve crkve danas imamo uz stećke u Vlahovićima, Rđusima, Ljubinju i Gracu”.¹⁹ Не би требало да овакве ствари буду непознаница једном редовном професору, који се бави овом проблематиком, и који констатује да нису довољно прецизиране везе влаха и стећака.

На првој страници рада Е. Куртовић, позивајући се на Р. Пекића и годину дана касније објављени рад Г. Комара, доноси прочитани и објављени натпис са стећка у којем се помиње кнез Никола Рашковић Дробњак и на основу туђих истраживања, покушава описати натпис и чак његову очуваност. Такође, на првој страници доноси и објављену фотографију стећка са натписом и не наводи одакле је преузео, ваљда да би читаоци стекли утисак да је обишао локалитет и сам направио приложену фотографију.

Фотографије откопане цркве и пред њом стећка са натписом, објавио је још 2014. године Р. Пекић. Такође, фотографију стећка публиковао је и портал „Моја Херцеговина”, у којем је и објављена вијест о откривеној цркви и ишчитаном натпису на стећку. Потом је поменути археолог Чедомир Поповић са локалитетом упознао и Г. Комара, те је и он након тога, наредне 2015. године објавио наведени натпис у опширној судији о ћириличким натписима Херцеговине.²⁰

(1999) 105–129; Ђ. Тошић, *Доњовлашки родови Влаховић и Мириловић у источној Херцеговини*, Радови Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци 5 (2002) 195–212; Р. Пекић, *Трагом Богумила Храбак – Власи Предојевићи*, Међународни тематски зборник *Живот и дело академика Богумила Храбака*, Косовска Митровица 2011, 349–376; Р. Пекић, Г. Самарџић, *Хришћански – православни споменици Травуније у историографији и савременом друштву*, Историографија и савремено друштво, тематски зборник радова, Наука и савремени универзитет 3, Ниш 2014, 151–153; Р. Пекић, *Некропола Бунчића: Прилог познавању средњовјековних споменика значајних за свјетску културну баштину, Уметност и њена улога у историји: између трајности и пролазних изама посвећен сећању на проф. др Миодрага Јовановића (1932–2013)*, међународни тематски зборник, Косовска Митровица 2014, 227–240.

¹⁹ Š. Bešlagić, *Ljubinje – Srednjovjekovni nadgrobni spomenici*, *Naše starine X*, Sarajevo 1965, 144–148; 150.

²⁰ Г. Комар, *Стари ћирилични натписи источне Херцеговине (са прегледом крстова)*, Друго допуњено и измијењено издање, Херцег Нови 2015, 148–149.

Поставља се питање да ли је иоле морално и нормално да човјек коментарише стање на одређеном локалитету, а да на тај локалитет није ногом крочио. Да иронија буде већа, Е. Куртовић, не само да коментарише стање на локалитету већ даје своје виђење о томе како су други описали локалитет. Да је Куртовићу непознато мјесто, између осталог потврђује, његово седам пута погрешно навођење назива „Маков Вел” умјесто, Маков Вал. Потпуно непознавање подручја о којем пише показао је и у другим својим радовима.

Примјера ради, Е. Куртовић је у споменици посвећеној знаменитом С. Ђирковићу објавио рад о локалитету Камено брдо, лоцираном недалеко од Макова Вала. Уз петнаестак преписаних извора од ријечи до ријечи, што је карактеристика и других његових радова (да би ваљда рад добио на квантитету), Куртовић трага за Каменим брдом. На крају рада, помоћу топографских карата, упућује нас гдје би оно могло да буде и каже: „*Da se zaključiti da bi ovaj lokalitet trebalo tražiti u blizini Cernice, Gacka i Ključa, te, u pretpostavci povezati sa današnjim uzvišenjem koje se i danas tako naziva (Kameno brdo), a smještenom upravo pored Ključa i Cernice...*”²¹

Куртовић би требало да зна, да је бар једном обишао ово подручје, свака баба упутила би га и показала му гдје се налази Камено брдо, и тиме би избјегао трагање за мјестом, опште познатим у овом дијелу Херцеговине.

Иако је читава прва страна преузета од Р. Пекића, у другој напомени (фусноти), Е. Куртовић цитира рад Р. Пекића и констатује: „*Mного od spomenutog u ovom radu je ispod stručnog nivoa, kako prezentacija kompletnog nalazišta tako i njegova kontekstualizacija. Po svemu vrlo neobična kombinacija dnevnopolitičke ostrašćenosti u radu s izvorima prvog reda. Za očekivati je da će arheolozi objaviti rezultate kojima će struka biti elementarno obaviještena o ovom lokalitetu i njegovim karakteristikama.*”

За овакве тврдње, као што се може уочити, Е. Куртовић не наводи ниједан аргумент. Онај ко прочита рад „*Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*” видјеће да је Р. Пекић детаљно описао локалитет, димензије, положај и сачувана артефакта цркве са приложеном сликом. Шта је за Куртовића спорно можемо само да нагађамо. Вјероватно да стил и „бирокуратски“ језик писања Р. Пекића није довољно разумљив за Е. Куртовића, па констатује да је испод стручног нивоа. Поред могућег нејасног стила писања, није искључено да се Е. Куртовић од Р. Пекића боље разумије у црквено градитељство и да би боље описао откопану православну цркву, и пред њом стећак. Међутим, све то није спорно, већ што Куртовић, најблаже речено, паушално и без аргумената доноси оцјене. Куртовић има право да сумња у тачност и стручност описа локалитета, међутим своје тврдње не

²¹ Е. Kurtović, *Monte Lapidoso – Kameno brdo*, Споменица академика Симе Ђирковића, Београд 2011, 206.

поткрепљује ничим конкретним и поузданим, уосталом и како би када му је локалитет, као што смо већ показали непознат. Куртовић зна у каквом се стању налази стећак, и научну јавност обавјештава да је дјелимично девастиран и да је натпис добро очуван, што је омогућило његово ишчитавање, као да је он тај који је ишчитао натпис. Описивати стећак из кабинета на основу публикованог снимка „одокативном методом“ је неозбиљно. Куртовић научну јавност обавјештава да је локалитет нестручно описан, а познат му је само са географских карата и средстава информисања. Истовремено заборавља (што је у раду наведено) да је са Р. Пекићем истраживање вршио археолог мр. Ч. Поповић, па омаловажава и његову стручност, напоменом како ће археолози објавити резултате и струка бити елементарно обавијештена.

О чему се ради, можемо само да нагађамо на основу друге Куртовићеве констатације, гдје карактерише рад Р. Пекића као: „*neobična kombinacija dnevno političke ostrasćenosti u radu s izvorima prvog reda*”.

Како да схватимо и у чему да тражимо објашњење овакве Куртовићеве тврдње, осим да изнесемо сумњу и запитамо се да ли је наведени рад Е. Куртовић добро прочитао, или замијенио са неким другим или пак, што је мање прихватљиво, у потпуности погрешно схватио. Поставља се питање, да ли Куртовић зна о чему пише: гдје и на коме мјесту у раду „Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини” има било каквог помена дневне политике? О каквој дневнополитичкој острашћености Куртовић пише?

Требало би да Куртовић објасни шта значи термин „дневна политика“ па да нам онда објасни како је могуће тај појам повезати са појмом историјски „извори првог реда“. Можда сам Куртовић свој опус и своје циљеве види у контексту „дневне политике“, који појам није дефинисао па још не знамо шта тачно значи.

Куртовић наводи стање литературе о Дробњацима и истиче седам радова М. Маловић -Ђукић и један свој рад. Затим констатује: „*Značaj novopronađenog epitafa je u tome što predstavlja prvu jasnu vezu Vlaha Drobnjaka i stećaka. Na drugim mjestima je potvrđeno da su se pod stećcima sahranjivali Vlasi Bobani, Vlasi Pliščići, Vlasi Vlahovići i Vlasi Predojevići.*” За овакве тврдње цитира сам себе и то погрешно. Приликом цитирања својих радова Е. Куртовић чини почетничке грешке карактеристичне за семинарске и дипломске радове и то слабијих студената, тако што прво наводи рад млађег датума а на крају наводи рад старијег датума. Такође, гријеши и изоставља странице рада из 2012. године.²²

Критикујући у наставку стање наведене литературе о Дробњацима, и ту остаје веома површан. Колико је Куртовићево знање из ове проблематике најбоље свједоче његове констатације, које су приличније херцеговачкој

²² Е. Kurtović, *Vlasi Drobnjaci i stećci*, 304.

умотворини „на Вележи магла лежи“. Није тачно да пронађени натпис кнеза Николе Рашковића Дробњака представља прву јасну везу Дробњака и стећака. У околини Жабљака, у Жугића бари, евидентирана је једна од 10 највећих некропола у бившој Југославији. У овој некрополи се налази око 300 стећака и за њих је Ш. Бешлагић констатовао да припадају подручју Дробњака.²³

Да Е. Куртовић прави недопустиве кардиналне грешке потврђује и чињеница да Дробњацима припада и познати стећак из села Пошћења код Шавника у коме се помиње Мирослав Рашковић, могући сродник кнеза Николе Рашковића у Церници.²⁴

Као што смо истакли, и овај податак је Р. Пекић навео. Очигледно да то Куртовићу није јасно (као ни псеудоРаду Јованићу неке друге ствари), јер није дато објашњење да се стећак Мирослава Рашковића сматра наслеђем влаха Дробњака, што постоји у литератури а Куртовићу је непознато.²⁵

Куртовић сам себи приписује заслуге, да је потврђено да су под стећцима сахрањивани власи Плишчићи, Влаховићи, Предојевићи и Бобани, као да то никад нико прије њега није утврдио, и сходно томе он своје радове цитира. Обичан читалац требало би да зна да су наведена сазнања била позната и прије Куртовићевог рођења.²⁶

Куртовић упорно наводи локалитет погрешно („*pod Makovim Velom*“) што чини и у каснијим поменима и тврди да се специфичност натписа на стећку огледа „*u činjenici da je on situiran na području Cernice i Gacka, gdje se Vlasi Drobnjaci obično nisu smještali*“. То нас упућује на претпоставку да је Куртовић однекуд обавијештен да Дробњака у Церници у Гацку „обично“ није било. Уколико је то тачно, и да занемаримо усмену традицију, поставимо

²³ Ш. Бешлагић, *Стећци у околини Жабљака*, Гласник Етнографског музеја, књ. 36, Београд 1973, 111–138.

²⁴ Š. Bešlagić, *O običaju „dvostrukog sahranjivanja“ kod naših naroda. Povodom natpisa na stečku Miroslava Raškovića*, Glasnik Zemaljskog muzeja (E) 27/28, Sarajevo 1973, 193–212.

²⁵ Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. III, Фототипско издање, књ. 7, Београд 1984, 7; Š. Bešlagić, *O običaju „dvostrukog sahranjivanja“ kod naših naroda. Povodom natpisa na stečku Miroslava Raškovića*, 193–212.

²⁶ Неке од натписа објавили су још крајем XIX и почетком XX вијека: Ћ. Трухелка, Ј. Зоре, М. Бијелић, В. Вукасовић, К. Херман, и други. Полазећи од наведених и других истраживача, шездесетих година XX вијека, натписе је сакупљао и ревидирао М. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine, I - IV*, Sarajevo 1962 -1970; М. Vego, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine*, (nastavak), Glasnik Zemaljskog muzeja, N.s. (A), sv. XVII, Sarajevo 1962, 191-240; М. Vego, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine*, (nastavak), Glasnik Zemaljskog muzeja, N.s. (A), sv. XIX, Sarajevo 1964, 173-211.

питање по чему је онда насеље Дробњак у средњовјековном Гацку добило име? Због чега је кнез Никола Рашковић Дробњак сахрањен у Церници, уколико није живио у Гацку?

Потом Куртовић сам себе дезавуише и наводи да су на бази књига дуговања Дробњаке за Гацко везивали И. Воје, М. Вега, М. Маловић -Ђукић и Б. Храбак али да је то било слабо примијеђено. Куртовић даље износи сљедеће тврдње: „*U pristupu Radmila Pečića, koji se oslanja samo na informacije Marka Vega i Bogumila Hrabaka koje nisu dodatno provjeravane, stvorena je svojevrsna konfuzija. To je došlo do izražaja naročito s obzirom na to da je dodatnom i prezentiranom arhivskom građom autor nastojao da doprinese rješenu problema prisustva Drobnjaka na području Gacka.*”²⁷

Шта је овим исказом Е. Куртовић конкретно хтио да каже, није сасвим јасно а претпоставити је да ни он сам то вјероватно не зна. Поставља се питање, око чега је уопште створена конфузија? Информације М. Вега и Б. Храбака да је постојало мјесто Дробњак у Гацку, за Куртовића су непроверене. Такође, Пекићева презентована архивска грађа о Паву Николићу Дробњаку из Гацка као и о Ђуру Николићу, такође из Гацка, из мјеста Самобор,²⁸ додатно је створила конфузију, како наводи Куртовић.

Пекић не настоји да рјешава питање проблема присуства Дробњака у Гацку. За Пекића је то питање јасно као дан уколико то Куртовић може да прихвати и, да разумије. Уколико код њега постоји такво питање, а постоји, то је његов проблем.

У средњовјековно доба егзистира насеље у Гацку под називом Дробњак, што потврђују дубровачки извори. За Пекића је нерасвијетљено питање шта је све обухватало насеље Дробњак? Дали је то само село Самобор, како стоји у објављеним изворима М. Вега и раду Б. Храбака, или је мјесто Дробњак у Гацку обухватало и друга села. Такође, Пекић је отворио питање шта је обухватала Церница у средњем вијеку? Дали је Самобор припадао Церници. Због чега је кнез Никола Рашковић Дробњак сахрањен у Церници а не у селу Самобору, гдје су живјели Дробњаци. Без архивских потврда на ова питања можемо одговорити само нагађањем.

Јасно је да овако постављена питања код Куртовића стварају одређену конфузију, јер му је потпуно непознат положај насеља Гацка, из разлога што су његова сазнања заснована на кабинетским средствима. Оно што данас зовео Церницом и Гацком није исто што и Церница и Гацко у средњем вијеку. Куртовић би требало да зна да је, за разлику од данашње, средњовјековна Церница обухватала шире подручје које је било у склопу

²⁷ Е. Kurtović, *Vlasi Drobnjac i stećci*, 304.

²⁸ Р. Пекић, *Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*, 379, 381, напомене бр. 4 и бр. 5.

Гачка. На основу дубровачких извора, Р. Пекићу је одавно познато да су Церници, између осталих, припадали село Пржине, село Добро Поље, село Грачаница и друга. Међутим, о овим констатацијама детаљније у једном другом раду.

Након дјелимичног образложења око постављеног питања шта је представљала Церница у средњем вијеку, вратимо се Куртовићеву раду у којем доноси садржај уговора, који смо предочили у поменутом саопштењу „Церница у доба Косача”, на научном скупу у Мостару. Најкраће речено, у пословној серији Дубровачког нотаријата 1453. године регистрован је као дужник Никола Рашковић Дробњак, могући кнез који почива под поменутиим стећком пред црквом у Церници.²⁹

Евидентно је да Куртовић није имао довољно материјала да напише рад, те је стога приложио још један докуменат а изворну грађу је донио преписујући садржај од почетка до краја, наводећи безначајне подате за науку.

У даљњем тексту, након оправдане констатације да се отац Николин звао Раско (Рашко), Куртовић сигурно свјестан оног шта ради, да би добио на квантитету текста, потпуно беспотребно одступа од теме и наводи разне особе од Требиња, Љубомира па до Вишеграда које су носиле име Раско и које се никако не могу доводити у везу са Николом Рашковићем. Да је и Растко Немањић био савременик вјероватно би га Куртовић поменуо. Оваквим приступом подсејтио нас је на једног ранијег истраживача који је обимно дјело „Љубиње са околином“ писао о темама, почев од Дубровника до Вишеграда.

Након тога Куртовић посвећује велики простор „Јурјену” Рашковићу одавно познатом у литератури и оправдано претпоставља да је могући брат кнеза Николе. Његову дјелатност прати током тридесетих и четрдесетих година XV вијека. Затим истиче да су бројније информације о могућим наследницима Николиним које треба тражити међу Николићима (раније констатовао Р. Пекић) а то су: „*Pavao, Jurak, Miloš i Vlatko Nikolići*”. Као и обично, не наводећи да су о наведенима на документе упутили и сигнатуре објавили Б. Храбака и И. Воје, Куртовић у фуснотама доноси петнаестак докумената, прекуцаних од почетка до краја, у којима се помиње Павле (Паво) Николић а у неким и његов пословни сарадник Милош Николић, становник Дубровника.³⁰ Затим, истом методолошком матрицом предочава

²⁹ R. Pečić, Cernica u doba Kosača, *Povijesno nasleđe hercega Stjepana Vukčića Kosače: 550 godina od smrti (1466. – 2016.)*, Naučni skup održan 19. i 20. svibnja 2016., Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru; E. Kurtović, *Vlasi Drobñjac i stećci*, 304.

³⁰ „Nos Paulus Nicholich Drobgnach et Milos Nicholich sartor de Ragusio ... habuisse et recepisse a Nicola Radivoevich bechario dicto Ban et Matcho Stagnevich

осам кредитних уговора који се односе на Ђура Николића, којег именује као Јурак Николић. Након тога прелази на Влатку Николића и каже: „*U dosadašnjim obradama najkontroverznija je informacija o Vlatku Nikoliću*”. Умјесто да све објасни концизно и кратко у једној или евентуално двије реченице, уз пратећу фусноту, Куртовић опет у свом стилу пише како је 1977. године И. Воје први објавио податке о Паву Никшићу Дробњаку из Гацка, а затим и о Влатку Николићу, који се у документу наводи да је из Гацка, из мјеста званог Дробњак и тек онда наводи његове сигнатуре. О Влатку Николићу исте податке, за нас важне, изречене у другачијој форми, објавио је и М. Вега, с тим што је навео другачији износ пословања и архивску сигнатуру. За разлику од И. Војеа, који констатује трговачко удружење, тачну вриједност пословања 120 дуката и читаоце упућује на књигу *Debita Notariae* 53, fol. 120 verso, 30. VI 1490, М. Вега је навео да је Влатко Николић из жупе Гацка, из мјеста Дробњак, узео зајам у вриједности од 150 дуката и навео сигнатуру: *Debita Notariae* 53, fol. 12 verso, 30. VI 1490. Из приложеног видимо да је М. Вега навео погрешан износ пословања и написао број 12, умјесто 120. Све ово Куртовић наводи уз велика звона и цитира М. Маловић-Ђукић, за коју каже да су јој познате информације И. Војеа, и да је посредством Војетовог рада иста констатовала: „*Један влах из Дробњака населио се у Гацку крајем XV века.*”³¹

На основу изреченог, слободни смо да констатујемо да Е. Куртовић ваљано није консултовао резултате истраживања Б. Храбака, а зна да га критикује и у другим својим радовима. Куртовић за истраживања Б. Храбака наводи: „*Bogumil Hrabak je dao informaciju da je na visoravni Gacka postojalo mjesto Drobniak, uz prateću arhivsku signaturu i njen izvod: 'Deb. Not. LIII, (30. VI 1490): de Gazcho, de loco vocato Drobnach*’. „*Stranicu kasnije isti je podatak iskoristio za konstataciju: 'узимање робних кредита од стране Дробњака последње деценије XV века свело се на 120 дуката које је извукао Влатко Николић из Гацка, из места Дробњак, како би пословао у Турској уз 50% добити*’. „*Na drugom mjestu Bogumil Hrabak navodi da se*” ‘неки Дробњаци бележе на Гатачком пољу 1490. године’, *a nekoliko stranica kasnije da je zaduženje sačinio '1490. Влатко Николић, Дробњак насељен у Гацку (120 дуката)*’.³² Шта је на овом мјесту спорно, то само зна Куртовић. Претпоставка је да он, вјероватно, мисли да докуменат треба презентовати

ibi presentibus et nobis dantibus et solventibus de eorum propriis denariis duc. au. 122 et gros. XXVII in societate duraturam ad voluntatem partibus. Cum quibus debemus mercari pro ut nobis melius videbitur pro utilitate presentis societatis in partibus et locis turchorum. Lucro: 1/5 Nicole et Mathei, 2/3 Pauli et Milosii, knj. LI, fol. 242 — 23. IV. 1488”. Види: И. Воје, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, Zgodovinski časopis, št. 4, Ljubljana 1977, 474, nap. 74.

³¹ Е. Куртовић, *Vlasi Drobniak i stećci*, 311.

³² Исто, 311.

од првог до последњег слова, а не интерпретирати само важније дијелове везане за тему рада, како је то масторски радио Б. Храбак.

Куртовић даље каже: „*Radmilo Pekić nije znao za informacije koje su ponudili Ignacije Voje, Marica Malović-Đukić ni Bogumil Hrabak, a u svome radu se odlučio za informaciju koju je dao Marko Vego, konstatirajući*”: ’Да су Дробњаци живјели у Гацку потврђује и постојање њиховог села, које је добило име по њима. Из Гацка, из мјеста званог Дробњак (*de Gazcho de loco vocato Drobenach*) био је Влатко Николић, који се помиње 1490. године (*Vego*, 1981, стр. 390)’. У напомени Куртовић наводи још једну важну информацију – да број странице цитираног рада М. Вега није 390 већ 309, како наводи Р. Пекић.³³

Куртовић неби требао да нагађа и гата да поред М. Вега, информације о Дробњацима које су предочили И. Воје, М. Маловић - Ђукић и Б. Храбака, нису биле познате Р. Пекићу. Да је и то нетачно, као уосталом и све остало претходно предочено, аргументовано можемо потврдити.

Наиме, истраживања наведених историчара нису могла помоћи Р. Пекићу да дође до одговора на постављена питања, па их из тог разлога и због беспотребног оптерећења текста све није ни наводио, већ само извјесне радове, који пак опет упућују на друге. Између осталог, М. Маловић-Ђукић је, заједно са Р. Пекићем, учествовала на научном скупу посвећеном Б. Храбаку, гдје је Р. Пекић презентовао рад о власима Предојевићима, док је М. Маловић-Ђукић имала излагање о Дробњацима, и у њему навела своја ранија истраживања о знаменитом српском племену. Дакле, евидентно је да је о свим њеним истраживањима о Дробњацима Р. Пекић био добро упознат. Наведена излагања штампана су у споменици посвећеној академику Б. Храбаку.³⁴ Такође, Куртовић би требало да зна, да је један од најбољих познавалаца научног опуса Б. Храбака управо Р. Пекић, који је на поклон од професора добио његове бројне књиге и радове. Између осталог Р. Пекић је написао до сада најсвеобухватнију библиографију Б. Храбака.³⁵

Интересантно да је, говорећи о стању у историографији Србије, Босне и Хрватске Б. Храбак пред последње дане живота на најљепши начин

³³ Исто, 311–312.

³⁴ Види излагања са наведеног научног скупа: М. Маловић-Ђукић, Влашке скупине у источној Херцеговини (данас Црној Гори) с посебним освртом на Влахе Дробњаке, Бањане, Риђане и Влахе Пиве у делу Богумила Храбака, Међународни тематски зборник „*Живит и дело академика Богумила Храбака*“, Косовска Митровица 2011, 265-276; Р. Пекић, Трагом Богумила Храбак - Власи Предојевићи, 349-376.

³⁵ Р. Пекић, Библиографија академика Богумила Храбака, Међународни тематски зборник „*Живит и дело академика Богумила Храбака*“, Косовска Митровица 2011, 605-653.

истакао Р. Пекића и Е. Куртовића и констатовао: „више неће бити К. Лиречека, Ј. Радонића, М. Динића, Ј. Тадића па и неких преосталих представника старе гарде. У целини, српска историографија је већ у последње две деценије изгубила доминантан положај када је реч о Дубровачком и Венецијском архиву. Може се потврдити да ће тај рад наставити за Републику Српску и Србију др Радмило Пекић а за Федерацију БиХ др Есад Куртовић”.³⁶

И поред тога, у више својих радова Е. Куртовић негативно се осврће на професора Б. Храбака, а не зна шта је све овај непоновљиви историчар написао. Куртовић вјероватно нарцисоидно мисли да ако на некоректан, а може се слободно рећи и непристојан, начин негативно пише о неком угледном научнику и истраживачу и сам постаје угледан научник. Чињеница је да постиже супротан ефекат.

О Б. Храбаку писао је и Е. Куртовић, али нажалост и то је нетачно и непотпуно. Између осталог о дјелу Б. Храбака Куртовић пише: „*Svoj dugogodišnji angažman na proučavanju historije Bosne i Hercegovine krunisao je ponovnim objavljivanjem svojih ranijih i novijih radova u višetomnom djelu 'Iz starije prošlosti Bosne i Hercegovine' (I–VI, Beograd 2003–2009)*”.³⁷

Редовни професор Филозофског факултета који предава средњовјековну историју Босне и Херцеговине морао би да има потпуни увид у библиографију из наведеног предмета. Куртовић би требало да зна да је Б. Храбак написао седам књига насловљених „*Из старије прошлости Босне и Херцеговине*” а не шест, како он наводи.

Потом Куртовић у свом познатом маниру „причам ти причу” закључује: „*Dakle, uz vrlo značajnu informaciju o mjestu koje se zove Drobnjak kod Gacka, imamo različito imenovanje Drobnjaka u originalnom tekstu, cifre, signature, poimanja dokumenta kao i definisanje područja (150 dukata, 120 dukata, zajam, dobit, župa Gacko, visoravan Gacka, Gatačko polje). Kada se pogleda original dokumenta i sačini njegov ispis, onda se može konstatirati da je u literaturi sve navedeno tu negdje blizu, da je od Voja preko Malović-Đukić krenulo dobro, ali da je preko Vega, Hrabaka i Pekića postajalo nedovoljno stručno, tj. ne kako treba.*”³⁸

Куртовићева перцепције је толико лоша и просто недопустива за историчара, да на жалост појма нема о чему пише, а зна све редом да критикује. Неоспорно да је И. Воје констатовао: „*Pavao Nikšić se v zadolžnici*

³⁶ Б. Храбак, *Из старије прошлости Босне и Херцеговине*, књ. VI, Београд 2009, 8.

³⁷ Е. Kurtović, *Bogumil Hrabak (1927-2010)*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu XVI/2 (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija), Sarajevo 2012, 525.

³⁸ Е. Kurtović, *Vlasi Drobnjac i stećci*, 312.

z dne 9. VI. 1485 navaja kot Drobgnach de Gazcho,³⁹ a leta 1490 je označen kot prebivalec Gacka de loco vocato Drobgnachi⁴⁰.

Куртовић нема капацитета да примијети, да Павао Никшић који се помиње у бројним архивским документима није из Гацка, већ Паво Николић. Паво Никшић и Паво Николић различите су особе. Р. Пекић није цитирао И. Војеа, који се позива на књигу: „Deb. Not. L, f. 179“, из разлога да не исправља знаменитог научника, већ је прећутно донио слику документа и његову транскрипцију у фусноти, да читаоц упореди и види тачан садржај. Наиме у наведеном документу не помиње се Паво Никшић, већ Паво Николић Дробњак из Гацка (*Pavao Nicholich Drobgnach de Gazcho*). Такође, из приложеног документа Р. Пекића, види се да није тачна ни година 1485, коју наводи И. Воје, већ је у питању 1486. година.⁴¹ На жалост, наведене и многе друге чињенице Куртовић нема способности да запази, јер у супротном не би писао што пише. Да иронија буде већа, тај исти докуменат Куртовић поново доноси у напомени бр. 31., наравно не цитира Р. Пекића, и на 309 страници каже: „Juna 1486. godine Pavao Nikolić, označen da je iz Gacka (*Paulo Nicholich Drobgnach de Gazcho*) i Mihail Božićković iz Dubrovnika zadužuju se na iznos od 210 dukata kod Nikole Radivojevića zvanog Ban“.⁴² Методом упоређивања, из приказаног документа видимо да Куртовић погрешно транскрибује и име наведеног Дробњака и пише „Paulo“ умјесто „Pavao“.

Куртовић, убијеђен да стоји иза значајног открића, понавља познате чињенице, раније изнесене, почев од И. Војеа, М. Вега, М. Маловић-Ђукић, Б. Храбака и на крају Р. Пекића. Он даље наводи: „*Famozni dokumenat iz kraja juna 1490. godine spominje Vlatka Nikolića iz Gacka iz mjesta koje se zove Drobgnjak (Vlatchus Nicolich de Gazcho de loco vocato Drobgnach), a sam ugovor predstavlja trgovačko društvo (mihi dante in societatem et collegantiam inter nos) koje je Vlatko Nikolić sačinio s Dubrovčaninom Matkom Radičevićem.*“ Затим је навео да је Влатко узео робе у вриједности од 120 дуката и да је требао да ту робу прода, што је такође већ објавио И. Воје.⁴³

Једино што је вриједно помена у Куртовићевом раду јесте докуменат из 1502. године, у коме се помиње, као покојни, Ђуро Николић из Самобора

³⁹ DAD, Deb. Not. L, f. 179; I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, 471.

⁴⁰ DAD, Deb. Not. LIII, f. 120; I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, 471.

⁴¹ Р. Пекић, *Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*, 379.

⁴² Е. Куртовић, *Vlasi Drobgnjaci i stećci*, 309.

⁴³ *Socius tractans: Vlatchus Nicolich de Gazcho de loco vocato Drobgnach... habuisse et recepisse a Matcho Radichevic de Ragusio... duc. au. 120 cum quibus ire debeo ad loca turchorum*, Deb. Not. LIII, fol. 120^o — 30. VI. 1490^o. Види: I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, 474, нар. 74.

из Гацка, и његова најближа родбина и то: супруга Мара, синови Јован и Миција и брат Влатко Николић. На крају, у закључку, Куртовић изнова, у свом маниру, понавља одавно истакнуте чињенице када каже: „*Smještaj Vlaha Drobnjaka na gatačkom području treba povezati konkretnije za naselje Samobor kod Gacka.*”⁴⁴

Поставља се питање како то да су М. Вега и Б. Храбак, које цитира Р. Пекић, писали „*nedovoljno stručno, tj. 'ne kako treba'*” када њихове констатације Куртовић доноси у закључку. Зар нису М. Вега и Б. Храбак констатовали да је у Гацку постојало мјесто Дробњак. Тачније Б. Храбак је одавно у једном свом раду навео, а што је непознато Е. Куртовићу, да је Дробњак Влатко Николић имао кућу у Самобору у Гацку. Међутим, гдје је то навео Б. Храбак овом приликом нећемо наводити, јер тим подацима посветили смо посебну пажњу у једном другом раду, а критичар нека трага за наведеним информацијама.

Из свега досад презентованог произилази да је Е. Куртовић беспотребно направио читаву „халабуку” због нетачно написане једне сигнатуре и износа кредитног пословања, гдје је умјесто 120 дуката, уложени износи наведен 150 дуката. Насупрот томе, информације које су објавили М. Вега и Б. Храбак – да је из Гацка, из мјеста Дробњак из Самобора био Влатко Николић потпуно су тачне. Сходно наведеном, Куртовић је требало да запази да је Р. Пекић преузео тачне информације, позивајући се на наведене историчаре. Значајно је истаћи да се Р. Пекић није бавио висином кредитног пословања, нити је цитирао наведену сигнатуру, јер су наведени подаци безначајни за његово истраживање. Самим тим Р. Пекић није направио никакву грешку, јер је преузео тачне податке, изузев што је навео погрешну страницу рада М. Вега. Дакле, читаву „конфузију“ Р. Пекић је направио, јер је цитирао 390 умјесто 309 странице М. Вега. Такође, Р. Пекић све до сада, није помињао грешке И. Војеа, од кога је по мишљењу Куртовића пошло све како ваља. Наведене чињенице је Е. Куртовић морао да запази прије него што је почео да напада и омаловажава рад Р. Пекића, јер би на тај начин избјегао сопствену бламажу.

Насупрот томе, комплетан Куртовићев рад посвећен Дробњацима делује хаотично, што потврђује и сачињена библиографија на крају рада, коју, стиче се дојам, као да је писао почетник, а не историчар који је у звању редовног професора Филозофског факултета. Извори и литература наведени су у потпуности неуједначено. Половина радова у библиографији има означене странице часописа, док код преосталих радова странице часописа нису наведене, што би рекли, позивајући се на народну: „пола пије пола шарцу даје”.

⁴⁴ Е. Kurtović, *Vlasi Drobnjaci i stećci*, 314.

За овакав рад аутора, који се суочава са ужасном навиком да туђе радове омаловажава, у Херцеговини би рекли: „О чему пишеш црни Куртовићу”. Сходно томе можда би адекватније било да смо насловили рад: „*Кара-Куртовић*” о влашком наслеђу у Церници у Гацку.

Имајући све наведено у виду Е. Куртовић би требало да се, због нетачно изречених констатација, извини бар читаоцима, и на тај начин покуша да сачува, како научни тако и људски дигнитет.

Шта рећи осим поново се позвати на стару народну: „Нека му је на образ.”

Е. Куртовић би требало да увиди како то изгледа када се његовом методом анализира само један његов рад, величине мање од пола табака, уколико не рачунамо три прилога слика докумената. Такође, уколико би оправдано избацили двије странице, гдје је, без било какве потребе, одступио од теме и наводио разне личности које су се звале Раско од Требиња до Вишеграда, а затим и слику стећка са натписом коју је објавио Р. Пекић, шта би остало, и дали би то могло да се назове радом.

Дали је Е. Куртовић свјестан колико је направио грешака на којима он инсистира код других, у једном, ако се то тако може назвати, раду, не рачунајући кардиналне материјалне грешке непромишљено направљене због покушаја „филовања” и украшавања приче. Неоспорно је да Куртовић не поштује и не цитира ауторе који су фрагментарно објавили докумета, већ их присваја, тако што их доноси у цјелини, мијеша ћирилично и латиничко писмо, непрецизно хронолошки наводи радове, изоставља странице радова у фуснотама, неједнако и неуједначено наводи радове у Изворима и литератури, на основу чега можемо закључити да није савладао основна методолошка правила писања и да прави почетничке пропусте карактеристичне за студенске радове. Због тога Куртовићу добро намјерно савјетујемо да се мане „ћорава посла” и да гледа у своју авлију а не у туђу, јер се овакве ствари не би дешавале. На крају, Е. Куртовић не би смио заборавити на одавно изречену мисао да „нас наше грешке чине људским бићима, које чак и када се ради и о најславнијима не могу да буду савршена и непогрешива”.

Радмило Б. Пекић

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

Архивска грађа

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD):

DAD, Diversa Notariae (Deb. Not), XXXVII, (1452-1454).

Објављени извори

Стојановић 1984²: ЈБ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. III, Фототипско издање, књ. 7, Београд: Српска академија наука и уметности; Народна библиотека; Матица српска.

Vego 1964: M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine* књ. III, Sarajevo: Zemaljski Muzej.

ЛИТЕРАТУРА

Bešlagić 1965: Š. Bešlagić, *Ljubinje – Srednjovjekovni nadgrobni spomenici*, Sarajevo: Naše starine X, Sarajevo, 113–163.

Бешлагић 1973: Ш. Бешлагић, *Стећци у околини Жабљака*, Београд: Гласник Етнографског музеја, књ. 36, Београд: Етнографски институт, 111–138.

Bešlagić 1973: Š. Bešlagić, *O običaju „dvostrukog sahranjivanja” kod naših naroda. Povodom natpisa na stečku Miroslava Raškovića*, Sarajevo: Glasnik Zemaljskog muzeja (E) 27/28, Sarajevo, 193–212.

Vego 1962: M. Vego, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine (Nastavak)*, Sarajevo: Glasnik Zemaljskog muzeja XVII, N.s. (A), Sarajevo, 191-240.

Vego 1964: M. Vego, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine (Nastavak)*, Sarajevo: Glasnik Zemaljskog muzeja XIX, N.s. (A), Sarajevo, 173-211.

Vego 1973: M. Vego, *Kulturni karakter nekropole Radimlja*, U: F. Ibrahimpašić (red), *Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura*, Radovi III, Zenica: Muzej grada Zenice, 245–265.

Voje 1977: I. Voje, *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, Ljubljana: Zgodovinski časopis, št. 4, Ljubljana: 465-475.

Комар 2015: Г. Комар, *Стари ћирилични натписи источне Херцеговине (са*

- прегледом крстова), Друго допуњено и измијењено издање, Херцег Нови: Друштво за архиве и повјесницу херцегновску.
- Kurtović 2001: E. Kurtović, *Siniša Mišić, Humska zemlja u srednjem веку*, DBR International Publishing Filozofski fakultet, Biblioteka Znamen, Knjiga 10, Beograd 1996, str. 384 (manji format), ćir., Mostar: Hercegovina 13–14, Mostar, 309–312.
- Kurtović 2006: E. Kurtović, *Paralelna historiografija (O nekim devijacijama u historiografiji: Povodom knjige: Siniša Mišić, Humska zemlja u srednjem веку*, Beograd: DBR International Publishing – Filozofski fakultet, Biblioteka Znamen, Knjiga 10, 1996), Sarajevo: Prilozi Instituta za istoriju 35, Sarajevo, 171–199.
- Kurtović 2006: E. Kurtović, „Slavni ljudi svoje vrste“ – Stankovići vremena vojvode Sandalja Hranića Kosače, U: S. Jerše, D. Mihelič, P. Štih, (red.) *Med srednjo Evropo in Sredozemljem*, Vojetov zbornik, Ljubljana: Založba ZRC, 395-413.
- Kurtović 2011: E. Kurtović, Monte Lapidoso – Kameno brdo, у: С. Рудић (ред.), *Споменица академика Симе Турковића*, Београд: Историјски институт, 195-209.
- Kurtović 2012: E. Kurtović, *Bogumil Hrabak (1927-2010)*, Sarajevo: Radovi Filozofskog fakulteta, XVI/2, (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija), Sarajevo, Filozofski fakultet, 525.
- Kurtović 2014: E. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
- Kurtović 2015: E. Kurtović, *Vlasi Drobњjac i stećci* (Crtice o Nikoli Raškoviću i njegovim naslednicima), Sarajevo: Godišњjak CBI Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, knj. 44, Sarajevo, 303–316.
- Kurtović 2016: E. Kurtović, *Prvi spomeni Višegrada i Kuknja u srednjem vijeku*, Sarajevo: Radovi Filozofskog fakulteta, knj. 4, (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija), Sarajevo, , 99-117.
- Мандић 2000: Н. Мандић, *Српске породице војводства Светог Саве*, Београд: ауторово издање.
- Mandić 2007: N. Mandić, *Osnivači Hercegovine*, Gacko: autorovo izdanje.
- Маловић-Ђукић 2011: М. Маловић-Ђукић, Влашке скупине у источној Херцеговини (данас Црној Гори) с посебним освртом на Влахе Дробњаке, Бањане, Риђане и Влахе Пиве у делу Богумила Храбака, У: Д. Маликовић (ред.), Међународни тематски зборник „Живит и дело академика Богумила Храбака“, Косовска Митровица: Филозофски факултет, 265-276;

- Пекић 2011: Р. Пекић, Трагом Богумила Храбак – Власи Предојевићи, У: Д. Маликовић (ред.), Међународни тематски зборник *Живот и дело академика Богумила Храбака*, Косовска Митровица: Филозофски факултет, 349–376;
- Пекић 2011: Р. Пекић, Библиографија академика Богумила Храбака, У: Д. Маликовић (ред.), Међународни тематски зборник „*Живит и дело академика Богумила Храбака*“, Косовска Митровица: Филозофски факултет, 605-653.
- Пекић 2014: Р. Пекић, Г. Самарцић, Хришћански – православни споменици Травуније у историографији и савременом друштву, У: Б. Димитријевић (ред), Историографија и савремено друштво, тематски зборник радова, *Наука и савремени универзитет 3*, Ниш: Филозофски факултет, 147–161.
- Пекић 2014: Р. Пекић, Некропола Бунчића: Прилог познавању средњовјековних споменика значајних за свјетску културну баштину, у: З. Јовановић и др. (ред.) *Уметност и њена улога у историји: између трајности и пролазних изама посвећен сећању на проф. др Миодрага Јовановића (1932–2013)*, међународни тематски зборник, Косовска Митровица: Филозофски факултет, 227–240.
- Пекић 2014: Р. Пекић, *Задужбина Јелене Лазаревић у Херцеговини*, Косовска Митровица: Зборник радова Филозофског факултета, XLIV (1), Косовска Митровица, 371–384.
- Pekić 2016: R. Pekić, Cernica u doba Kosača, *Povijesno nasleđe hercega Stjepana Vukčića Kosače: 550 godina od smrti (1466. – 2016.)*, Naučni skup održan 19. i 20. svibnja 2016., Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru.
- Слијепчевић 1928: П. Слијепчевић, *Старо гробље по Гацку*, Сарајево: Гласник Земалског музеја у БиХ XL, св. 2, Сарајево, 57–64.
- Смиљанић 2015: А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни*, Бања Лука: Филозофски факултет.
- Тошић 1999: Ђ. Тошић, *Прилог идентификовању и датовању влашких стећака у источној Херцеговини*, Подгорица: Историјски записи 1–3, Подгорица, 105–129.
- Тошић 2002: Ђ. Тошић, *Доњовлашки родови Влаховић и Мириловић у источној Херцеговини*, Бања Лука: Радови Филозофског факултета 5, Бања Лука, 195–212.
- Храбак 2009: Б. Храбак, *Из старије прошлости Босне и Херцеговине*, књ. VI, Београд: ауторово издање.
- Wenzel 1965: M. Wenzel, *Ukrasni motivi na stećcima*, Sarajevo 1965: Veselin Masleša.
- Wenzel 1999: M. Wenzel, *Bosanski stil na stećcima i metalu*, Sarajevo: Publishing.